

Відзив

офіційного опонента

доктора філософських наук, професора Плавича Володимира Петровича
на дисертацію Прокопович Лади Валеріївни
«Соціально-філософські засади театральності соціокомунікативних проявів
культури», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософських
наук за спеціальністю 09.00.03 – «Соціальна філософія та філософія історії»

Подана до захисту дисертація Прокопович Лади Валеріївни
«Соціально-філософські засади театральності соціокомунікативних проявів
культури» є самостійним завершеним науковим дослідженням. У формуванні
теми чітко визначена новизна та наукова проблема, що полягає в
обґрунтуванні та розробці дослідження театральності соціокомунікативних
проявів культури, що відповідає предмету соціальної філософії –
дослідженню суспільства, людини як суб'єкта діяльності та соціокультурної
взаємодії, вивченню сутності й форм існування соціальної реальності.

Актуальність обраної теми вдало обґрунтована у вступі до роботи.
Можна погодитися з автором в тому, що намагаючись подолати відчуття
хаотизації свого життя, люди завзято шукають нових ефективних способів
комунікацій і форм взаємодії. Незмінним залишається схильність людей до
театралізації багатьох сфер своєї діяльності. І чим більше проявляється ця
схильність, тим більш актуальними стають дослідження театральності буття.

В даному дослідженні соціокультурний аналіз здійснюється на таких
рівнях пізнання людини в суспільстві: загальнотеоретичний, емпіричний,
соціальний, культурний, синергетичний.

На соціальному рівні здійснюється виокремлення та комплексне
вивчення інституціональних та позаінституціональних сторін соціального
життя. Культура тут розглядається як передумова або умова виникнення
інституціональних структур соціальної організації, а особистість – як фактор
формування її позаінституціональних структур. Дослідження цих соціальних

передумов базується на багатьох аналітичних засобах, які використовуються в соціології та культурній антропології. До таких засобів, зокрема, відноситься інституціональний та антропологічний аналіз. Інституціоналізація виражає процес і результат структурного і функціонального поєднання культури і соціальної системи. В основу позиційного методу покладено концепцію соціального простору П. Бурдьє.

Визнання діалогу драматичним першоелементом дозволяє припустити, що театральність стала однією з форм «виросання» людства з первісного міфу: від міфологічної свідомості – до філософського методу пізнання; від містерій міфологічного змісту – до мистецтва драми і театру.

Запропонована дисертанткою концепція театральності соціокомунікативних проявів культури дозволяє поєднати і розвинути різні спроби осмислення театральності буття, які гетерогенно представлені в працях багатьох дослідників.

В дисертації виявлений онтологічно-гносеологічний ресурс концепції театральності соціокомунікативних проявів культури, який формується завдяки її метафоричності. Метафори надають додаткових можливостей для отримання нових знань про суб'єкти. При цьому, розширюється дискурсивне поле і створюються умови для міждисциплінарних досліджень в рамках нових філософських парадигм.

Завдяки метафорі, що порівнює людей із ляльками виявляються головні цінності людського буття – певні моральні принципи: свобода вибору, індивідуальність особистості, творчий початок людської діяльності тощо.

Встановлення зв'язку між театралізацією життя і міфом через виявлення функцій архаїчного та соціального міфів в осмисленні соціальної реальності показано їх відмінності та спільні риси.

Об'єктом дослідження Л.В. Прокопович є театральність соціокомунікативних проявів культури.

Предмет дослідження – концептуалізація театральності соціокомунікативних проявів культури в соціально-філософському

осмисленні. Позитивним є те, що дисертантка здійснила глибокий аналіз сучасних досліджень як українських, так і зарубіжних вчених – представників нових напрямів соціальної філософії, психології, культурної антропології, філософії неотомізму в контексті соціального пізнання і культури, національного буття в гуманітарно-ціннісних аспектах творення сучасної соціокультурної реальності. Показано, що публічна політика завжди орієнтована на пошуки найбільш ефективних способів комунікацій з широкими масами.

Поєднання в політичних виставах гри перформансу, ритуалу, карнавалу, маскараду дозволяє: продемонструвати солідарність із протестним рухом, привернути увагу опонентів, сформувати імідж відповідно до ролі / амплуа, яку політик виконує у політичному «театрі»; створити додаткові канали комунікації політики із «публікою» тощо.

У дисертації осмислюється загальна ситуація у суспільстві, яка характеризується як соціальний хаос, коли на високі керівні посади все частіше обираються люди із сфери шоу-бізнесу. За таких умов, у політичному «театрі» актуалізуються ролі Трикстера і Блазня.

Висновки, отримані в результаті дослідження, відповідають у роботі науковим завданням і є ґрунтовними та значущими в теоретичному та практичному сенсі.

Внаслідок багатоплановості поставленої проблеми, дисертантка використовує широкий спектр наукових методів, що визначили методологічну базу дисертації, в якій відображаються ускладнення суспільства в процесі зміни європейського простору. Дисертантка наголошує на взаємозв'язок гуманітарної проблеми з модернізаційними процесами, бо вони постають, насамперед, історично-обумовленою еволюцією форми комунікації, в свою чергу, спілкування і розуміння відповідних етносоціальних форм, і зміною їх способів, що призводить до творення власної культури гідності, відмови від традиційності догматичних

стереотипів, одночасно продукуючи здатність людини запитувати, критикувати і трансформувати свої ситуаційні почуття.

Структурно-функціональний метод дозволив виокремити в соціальних і культурних процесах та явищах окремі прояви комунікативності з театральними рисами.

Індуктивний метод дозволив від фіксації різних емпіричних даних (окремих випадків прояву театральності в соціальних комунікаціях) перейти до їх узагальнення в рамках концепції театральності соціокомунікативних проявів культури.

Завдяки феноменологічному методу була розглянута театралізація соціокомунікативних проявів культури як результат пізнавальної діяльності людини, її творчої активності.

Метод наукової абстракції дозволив до соціально-філософського осмислення театральності соціокомунікативних проявів культури залучати (та розробляти) моделі і концепти метафоричного характеру.

Осмислення соціально-філософських засад театральності різних сфер соціального життя (іміджмейкінг, виставочно-ярмаркова діяльність, створення інтерактивних артоб'єктів, показів мод, спорту та музичної справи) показало необхідність перефразування відомої максими про те, що «весь світ – театр, і люди в ньому – актори», на «кожна людина – театр». Тобто, сучасний світ – це сукупність індивідуальних, особистісних театрів. Грають всі, грають щось спільне і при цьому – кожен своє.

Осмислення сучасного стану суспільства через поняття «соціальний хаос» показало необхідність у встановленні співвідношення між поняттями «хаос» і «порядок». Пропонується визнати, що в соціальних системах відбувається не зміна хаосу на порядок (і навпаки), а зміна співвідношення хаосу до порядку. Схематично це можна представити так: «.... → переважання хаосу над порядком → переважання порядку над хаосом → переважання порядку над хаосом → ...».

Таким чином, тема дисертації відповідає формі спеціальності «Соціальна філософія та філософія історії» в даному напрямку дослідження. Тема дисертації входить у науковий тематичний план кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» – «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання».

Об'єкт і предмет дослідження позначені вірно.

Мета дисертації чітко вказує на те, які результати повинні бути досягнуті. Задачі, поставлені дисертанткою, відповідають науковій проблемі та вирішуються на основі значного масиву як українських, так і перекладних джерел філософського, економічного, соціологічного та психологічного змісту. Правильно обрані і змістовно описані методи дослідження.

Обґрунтованість і достовірність висновків та положень, і рекомендацій дисертації підтверджуються тим, що всі матеріали, включені в текст, взаємозалежно підкоряються єдиній логіці дослідження, аргументовані і доведені, структура дисертації чітка, теоретично і методично виправдана.

Переконливо обґрунтовано практичне значення роботи і основні положення дослідження обговоривалися на засіданнях кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». Основні положення дисертації викладені у монографії: «Театральність в соціокомунікативних проявах культури: соціально-філософське дослідження» (2019 р., 336 с.), 25 статтях у фахових виданнях філософських наук, 20 статтях, які засвідчують апробацію матеріалів кваліфікаційної роботи, 27 матеріалів та тез доповідей, виступів на наукових і науково-методичних конференціях.

Таким чином, можна констатувати, що подана дисертація збагачує українську соціально-філософську думку, глибина і якість обґрунтування

висновків дозволяють оцінити роботу як достовірне, самостійне, закінчене творче дослідження.

Але, аналіз дисертаційного дослідження Л.В. Прокопович дозволяє визначити і деякі недоліки:

1. Я цілком згоден з дисертанткою, що концепція театральності соціокомунікативних проявів культури відповідає новим тенденціям у сучасній науці і змінам та доповненням базових принципів класичної науки, некласичною та постнекласичною картинами світу. Уточніть будь ласка, які це тенденції та зміни?

2. Враховуючи справедливість судження дисертантки щодо створення умов театральності, яка виникає лише тоді, коли є «актор» і «публіка», і між ними відбувається акт комунікації, яка є визначальною ознакою і умовою театральності (наряду із ігровим початком, перформативністю, ритуалізацією, карнавалізацією тощо). Але що являється першоелементом виникнення драми і театру, та чи можливо розглядати театральність буття без цієї складової?

3. Заслуговують на увагу, але потребують більш конкретного висвітлення питання філософсько-теоретичних конструкцій, які будуються з використанням концепту «маска», завдають відповідний дискурс для осмислення не лише соціального маскараду, а й театру буття в цілому.

4. Метафоричність концепції «лялькового театру буття» дає підстави розглядати його як міфологему, яка породжує подвійне світосприйняття. Завдяки метафорі, що порівнює людей із ляльками висвітлюються головні цінності людського буття. Які це цінності?

5. В дисертаційному дослідженні встановлення зв'язку між театралізацією життя і міфом через виявлення функцій архаїчного та соціального міфів в осмисленні соціальної реальності, дозволило показати їх відмінності та спільні риси. Які це відмінності і спільні риси? Чи передбачає це конфлікти без яких неможливий розвиток суспільства, як складної системи?

6. В сучасних умовах проблеми ідентичності активно обговорюються в контексті дискусії щодо глобалізації, яка на думку деяких дослідників може призвести до втрати інтелектуального та культурного різноманіття. Яка Ваша позиція з цього питання?

7. Осмислення соціально-філософських засад театральності наукових містифікацій дозволило виявити в них не лише негативні аспекти, вони активують наукову дискусію, створюючи умови для діалогу в «театрі» наукової або навколо наукової діяльності. Така дискусія може відбуватись в декількох комунікативних моделях. Які це можливі моделі?

8. Дослідження впливу театральності соціокомунікативних проявів культури та розвитку сучасного українського суспільства Ви здійснювали крізь призму поняття «соціальний хаос», бо наразі воно найбільше відповідає тим трансформаційним процесам, які відбуваються в українському і в світовому суспільствах.

Виходячи з того, що дисипативні системи завжди поєднують в собі і хаос, і порядок, Ви пропонуєте визнати, що в соціальних системах відбувається не зміна хаосу на порядок (і навпаки), а зміна співвідношення хаосу до порядку. В сучасній науці співвідношення хаосу і порядку набувають нового осмислення, зокрема, в сфері дослідження дисипативних систем (нелінійних, таких, що самоорганізуються), які завжди поєднують в собі і хаос, і порядок. Уточніть свою позицію з цього питання.

На мій погляд, перераховані позиції не знижують теоретичної і практичної значущості роботи в цілому. Висновки, зроблені автором у результаті проведеного дослідження, переконливі. Здобувачеві притаманні достатні навички наукової аргументації й дослідницької роботи. Мова і стиль дисертації відповідають вимогам до робіт наукового характеру. Недоліки дослідження не змінюють позитивну оцінку дисертації, мета і висновки відповідають вимогам до філософських текстів подібного роду робіт, її апробація має теоретико-виховне значення.

Автореферат дисертації відповідає п. 13 Постанові Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів».

Дисертація Прокопович Лади Валеріївни «Соціально-філософські засади театральності соціокомунікативних проявів культури» відповідає Наказу МОН від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п.п. 9, 10 Постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», тому її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – «Соціальна філософія та філософія історії».

Доктор філософських наук, професор,
академік, Заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
та міжнародного права Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова

В.П. Плавич

